

นักวิ่งไร้ขา – นักกีฬาไซบอร์ก:

วิทยาศาสตร์การกีฬากับความท้าทาย
ของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยากีฬา

อาจินต์ ทองอยู่คง

บทนำ

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาน่าจะนับได้ว่าเป็นศาสตร์ที่เข้าไปข้องเกี่ยวกับศาสตร์หรือแวดวงอื่นอยู่เสมอ (แต่คงไม่ได้มีอิทธิพลกับแวดวงต่างๆ มากนัก โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับวิชาชีพอย่างทหารหรือแพทย์) ในแง่หนึ่งอาจกล่าวได้ว่าสังคมวิทยาและมานุษยวิทยานั้นมีลักษณะ “ข้ามศาสตร์” โดยตัวมันเอง กระทั่งมีการเสนอว่ามานุษยวิทยานั้นเป็นหนึ่งในศาสตร์ที่เป็นเสมือน “สะพาน” เชื่อมศาสตร์ต่างๆ เข้าหากันได้ดีที่สุด (Youngblood, 2007)

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนมองว่าข้อเสนอเช่นนี้อาจเป็นการกล่าวเกินจริงไปมาก โดยเฉพาะเหตุจากการมองศาสตร์อื่นอย่างหยุดนิ่งตายตัวจนเกินไป ทั้งที่แต่ละศาสตร์หรือแวดวงความสนใจต่างๆ ล้วนแต่มีความเปลี่ยนแปลงในตัวเองอยู่เสมอ ในแง่นี้ การพยายามทำความเข้าใจ

พัฒนาการของศาสตร์อื่นนั้นจึงน่าจะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยเปิดมุมมองการศึกษาแบบใหม่ๆ ให้กับนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาได้

บทความนี้พยายามชี้ให้เห็นว่าการทำความเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสาขาวิชาอื่นๆ นั้นจะช่วยเปิดมุมมองใหม่ให้กับสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอย่างไร โดยส่วนแรกกล่าวถึงพัฒนาการของพลศึกษา (ซึ่งเป็นศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสาขาย่อยของสังคมวิทยาสาขาหนึ่งคือสังคมวิทยา กีฬา) ส่วนที่สองกล่าวถึงเรื่องราวการพยายามเข้าแข่งโอลิมปิกของ “นักวิ่งไร้ขา” ซึ่งในท้ายที่สุดองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การกีฬาที่พัฒนามาจากพลศึกษานั้นมีส่วนช่วยในการพิจารณาพร้อมทั้งเปิดประเด็นใหม่ที่น่าสนใจขึ้นมาด้วย อีกทั้งผู้เขียนเสนอว่าการพิจารณานักกีฬาจากมุมมองแบบวิทยาศาสตร์การกีฬานี้จะช่วยเปิดประเด็นศึกษาใหม่ๆ ให้กับสังคมวิทยา กีฬา โดยเฉพาะประเด็นว่าด้วยร่างกายได้

ข้อมูลหลักในบทความนี้มาจากการศึกษาเอกสารที่แบ่งกว้างๆ ออกได้เป็นสองส่วน ส่วนแรกว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ทางพลศึกษา ใช้ข้อมูลหลักจากหนังสือ *A History and Philosophy of Sport and Physical Education: From Ancient Civilization to the Modern World* (Mechikoff, 2014) เพื่อชี้ให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงขององค์ความรู้ทางพลศึกษาในโลกตะวันตกโดยเฉพาะในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 ที่ส่งผลต่อการให้ความสำคัญกับวิทยาศาสตร์การกีฬามากขึ้นและ *พัฒนาการของพลศึกษาในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2325–2525* (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร, 2525) ที่ว่าด้วยประวัติพลศึกษาในสังคมไทย ส่วนที่สองว่าด้วยกรณีพิพาทในการเข้าร่วมแข่งขันโอลิมปิกของออสการ์ ปิสทอเรียส (Oscar Pistorius) โดยใช้ข้อมูลจากคำพิพากษาของศาลอนุญาโตตุลาการกีฬา (Court of Arbitration for Sport) ประกอบกับรายงานจากสื่อมวลชน ทั้งในกรณีของปิสทอเรียสและประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

นักวิ่งไร้ขา

ตัวอย่างกรณีพิพาทในวงการกีฬาที่ได้รับความสนใจและก่อให้เกิดข้อถกเถียงจำนวนมากทั้งในแวดวงวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ปรัชญา รวมถึงสังคมวิทยาโดยเฉพาะสังคมวิทยาว่าด้วยร่างกาย (sociology of body) คือการพยายามเข้าร่วมแข่งขันโอลิมปิกของออสการ์ ฟิสทอเรียส (Swartz & Watermeyer, 2008, pp. 187–190; Angelova–Igova, 2016, pp. 86–94; Malcolm, 2012, p. 85) ฟิสทอเรียสเป็นนักวิ่งระยะสั้นที่เคยได้เหรียญรางวัลในรายการระดับนานาชาติมาแล้วมากมาย แต่ข้อแตกต่างทางกายภาพระหว่างเขากับนักวิ่งคนอื่นๆ ที่ลงแข่งในการแข่งขันกรีฑาโอลิมปิกคือเขา “ไม่มี” ขาทั้งสองข้าง

ฟิสทอเรียสเป็นชาวแอฟริกาใต้เชื้อสายอิตาลี เขาเกิดเมื่อปี ค.ศ. 1986 โดยไม่มีกระดูกน่องทั้งสองข้าง ทำให้ต้องตัดขาตั้งแต่น่องลงไปออกทั้งสองข้างตั้งแต่อายุ 11 เดือนและเริ่มใช้ขาเทียมตั้งแต่เด็ก ฟิสทอเรียสได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวให้เล่นกีฬา เขาเล่นกีฬาหลายชนิดมาตั้งแต่อายุยังน้อย ในที่สุดเขาเลือกที่จะเอาจริงเอาจังกับกีฬาที่ท้าทายต่อลักษณะทางกายภาพของเขาที่สุดอย่างการวิ่งโดยใช้ขาเทียม

ฟิสทอเรียสประสบความสำเร็จในการเป็นนักวิ่งอย่างรวดเร็ว ในการแข่งขันพาราลิมปิกที่กรีซเมื่อปี ค.ศ. 2004 เขาได้เหรียญเงินจากการวิ่ง 100 เมตร และได้เหรียญทองพร้อมทั้งทำลายสถิติในการวิ่ง 200 เมตร (History.com Editors, 2020; Lindstrom, 2020) และหลังจากนั้นเขาก็ได้เหรียญรางวัลในการแข่งขันวิ่งระยะสั้นอีกเป็นจำนวนมาก

รายการแข่งขันเกือบทั้งหมดที่ฟิสทอเรียสลงแข่งและได้เหรียญรางวัลนั้นเป็นการแข่งขันประเภท T44 ซึ่งเป็นประเภทแข่งขันสำหรับผู้พิการขาหนึ่งข้าง ทั้งที่เขาสามารถลงแข่งขันในประเภท T43 ที่เป็นการ

แข่งขันสำหรับผู้พิการขาสองข้างได้เสียด้วยซ้ำ¹ (ยกเว้นในการแข่งวิ่งผลัดซึ่งในทีมจะประกอบไปด้วยนักกีฬาที่มีความพิการหลายประเภท)² ขาเทียมที่พิสทอเรียสใช้ในการแข่งขันทำจากเส้นใยคาร์บอนซึ่งมีความแข็งแรงและน้ำหนักเบา มีรูปทรงเป็นแผ่นเหล็กแบนโค้งรูปตัว J สวมต่อจากเข่าลงมาถึงพื้น ทำให้เขาได้รับฉายาจากสื่อมวลชนว่า “Blade Runner”

หลังประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในรายการแข่งขันของนักวิ่งพิการ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2007 พิสทอเรียสก็เริ่มลงแข่งขันวิ่งระดับนานาชาติกับนักวิ่งปกติควบคู่กันไปด้วย ซึ่งภายใต้เงื่อนไขทั่วไปแล้ว หากนักวิ่งที่เข้าแข่งรายการเหล่านี้สามารถทำได้ตามเกณฑ์จะมีสิทธิ์เข้าร่วมการแข่งขันโอลิมปิก หลังจากนั้น สหพันธ์สมาคมกรีฑานานาชาติ (International Association of Athletics Federations: IAAF) ได้เรียกตัวพิสทอเรียสไปเข้าทดสอบการวิ่งแล้วห้ามเขาเข้าร่วมการแข่งขันของนักวิ่งปกติ อย่างไรก็ตาม ต่อมาศาลอนุญาโตตุลาการกีฬาได้เพิกถอนคำสั่งของ IAAF ทำให้พิสทอเรียสสามารถเข้าร่วมการแข่งขันกับนักวิ่งปกติได้ แม้ว่าพิสทอเรียสไม่สามารถทำสถิติตามเกณฑ์ให้เข้าร่วมการแข่งขันโอลิมปิก 2008 แต่หลังจากนั้นเขาก็สามารถผ่านการคัดเลือกเข้าร่วมแข่งขันในโอลิมปิก 2012 ได้สำเร็จ ซึ่งเขาเข้าถึงรอบรองชนะเลิศการแข่งขันวิ่ง 400 เมตรชายและเข้าถึงรอบชิงชนะเลิศการแข่งขันวิ่งผลัด 4 × 400 เมตร

¹ เกณฑ์ดังกล่าวเป็นการแบ่งประเภทและระดับความพิการของผู้เข้าแข่งขันกรีฑา กำหนดโดยคณะกรรมการพาราลิมปิกสากล (International Paralympic Committee) อักษรย่อตัวหน้ามีสองตัวคือ T หรือ F หมายถึงการแข่งขันในประเภทลู่วิ่ง (track) และลาน (field) ตามลำดับ ตัวเลขหมายถึงประเภทและระดับความพิการ โดยประเภทนักกีฬาพิการส่วนขาจะอยู่ในรหัส 42-44

² ดูสถิติการแข่งขันของพิสทอเรียสได้ที่ <https://www.paralympic.org/oscar-pistorius>

ชาย (Lindstrom, 2020)

กรณีพิพาทไปจนถึงการได้เข้าแข่งโอลิมปิกของพิสทอเรียสทำให้เกิดข้อถกเถียงหลายประเด็น ตั้งแต่ความเห็นของไมเคิล จอห์นสัน (Michael Johnson) อดีตนักวิ่งที่เคยทำสถิติโลกในการวิ่งระยะสั้นและได้เหรียญรางวัลโอลิมปิกมาหลายครั้งที่มองว่าการใส่ขาเทียมทำให้เกิดความไม่เสมอภาคในการแข่งขัน (Pickup, 2012) ประเด็นความกังวลต่อ “ภาวะไซบอร์ก” ที่ทำให้เกิดคำถามต่อความพิการและพรมแดนของความเป็นมนุษย์ (Swartz & Watermeyer, 2008, pp. 187–190) จนถึงประเด็นความเป็นการเมืองในการทดสอบ (testing) ในกีฬา (เช่น การตรวจสอบกระดูกสัน หรือคุณภาพของอุปกรณ์) (Henne, 2014, p. 787–812) กระทั่งประเด็นการใช้เทคโนโลยีกับนักกีฬาเพื่อโฆษณาชวนเชื่อให้กับชาติ (Angelova-Igova, 2016, p. 86–94)³ แม้จะมีขอบข่ายกว้างแต่ประเด็นถกเถียงทั้งหมดนี้มีอาจเกิดขึ้นได้โดยปราศจากบทบาทของวิทยาศาสตร์การกีฬา ทั้งการพัฒนาคุณสมบัติของขาเทียมและการทดสอบคุณภาพอันเป็นจุดคั่งงำสำคัญในกรณีพิพาทที่เกิดขึ้น ซึ่งจะกล่าวถึงอย่างละเอียดอีกครั้งในส่วนท้ายบทความ

ผู้เขียนเห็นว่าพัฒนาการขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การกีฬานั้นสัมพันธ์อยู่กับการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดเรื่องกีฬาและร่างกายของนักกีฬายู่มาก เพื่อทำความเข้าใจและเชื่อมโยงไปยังการพิจารณาคุณภาพที่สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาจะได้จากการศึกษากีฬา ในส่วนต่อไปของบทความนี้จะว่าด้วยพัฒนาการของศาสตร์ที่ศึกษากีฬา

³ นอกจากนี้ ยังมีอีกประเด็นที่สื่อมวลชนและสังคมให้ความสนใจต่อพิสทอเรียสคือกรณีที่เขาไปมีส่วนเกี่ยวพันกับคดีฆาตกรรมใน ค.ศ. 2012 แต่บทความนี้จะไม่กล่าวถึงรายละเอียดของกรณีดังกล่าวเนื่องจากไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นหลักของบทความ

พลศึกษาถึงวิทยาศาสตร์การกีฬา: พัฒนาการของศาสตร์ว่าด้วยกีฬาและมุมมองต่อร่างกาย

แม้การให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางกายและฝึกฝนร่างกายจะมีมาตั้งแต่ยุคโบราณ แต่จุดกำเนิดของพลศึกษาสมัยใหม่น่าจะนับได้ว่าอยู่ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 จุดเปลี่ยนสำคัญมาจากการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดในยุคแสงสว่างแห่งภูมิปัญญาที่มองว่ามนุษย์สามารถทำความเข้าใจและจัดการกับธรรมชาติได้ พร้อมๆ กับที่ระบบการศึกษาสมัยใหม่พยายามจัดการการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ พลศึกษาในฐานะกลไกในการฝึกฝนร่างกายก็ก่อตัวขึ้นมาภายใต้ฐานคิดที่ว่าจิตใจ (mind) กับร่างกาย (body) ไม่ได้แยกขาดและส่งผลต่อกันอยู่เสมอ (Mechikoff, 2014, pp. 147–168)

กีฬาสสมัยใหม่ (modern sport) เกิดขึ้นมาในฐานะผลพวงของภาวะสมัยใหม่ด้วยกัน โดยเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมรวมหมู่ยุคก่อนหน้าที่มักเป็นการละเล่นหรือกิจกรรมทางศาสนาให้มาอยู่ในรูปแบบการแข่งขันที่สะท้อนลักษณะหลายๆ ประการของความเป็นสมัยใหม่ โดยเฉพาะการมุ่งสร้างสถิติ (quest for record) ที่สะท้อนการตระหนักถึงศักยภาพของมนุษย์ (Guttman, 1978, pp. 15–55) กีฬาสสมัยใหม่ถือกำเนิดในอังกฤษ และแพร่หลายออกไปพร้อมๆ กับการค้าและการขยายตัวของจักรวรรดินิยมช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 19 (Elias, 2008/1986, pp. 3–43)

โดยทั่วไปแล้วเรามักมองว่าพลศึกษามีความสัมพันธ์กับกีฬาจนแทบเป็นเนื้อเดียวกัน แต่อันที่จริงแล้วรากฐานของพลศึกษาสมัยใหม่นั้นถือกำเนิดมาก่อนที่จะมีกีฬาสสมัยใหม่เสียอีก เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะพลศึกษาในช่วงก่อกำเนิดนั้นว่าด้วยกิจกรรมทางกาย โดยมีกิจกรรม

หลักคือยิมนาสติก (gymnastics) ในลักษณะที่ยังไม่ได้เป็นกีฬาสสมัยใหม่ อย่างที่ใช้แข่งขันในปัจจุบัน ตำรายิมนาสติกเล่มแรกที่ได้รับการยอมรับในวงกว้างชื่อ *Gymnastics for the Young and Games* เผยแพร่ในปี ค.ศ. 1796 เขียนโดยโยฮันน์ คริสทอฟ ฟรีดริช กุทส์มูทส์ (Johann Christoph Friedrich GutsMuths) ซึ่งต่อมาได้มีอิทธิพลสำคัญต่อการแพร่หลายของพลศึกษา พื้นที่สำคัญในการเติบโตของยิมนาสติกที่ต่อมาจะกลายเป็นพลศึกษาในช่วงแรกอยู่ที่ปรัสเซีย (ปัจจุบันคือเยอรมนี)

ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 บริบททางสังคม-การเมืองขณะนั้นคือปรัสเซียถูกยึดครองจากฝรั่งเศส ทำให้เกิดกลุ่มชาตินิยมที่ต่อสู้เพื่อเรียกร้องอิสรภาพ กลุ่มเคลื่อนไหวที่สำคัญกลุ่มหนึ่งเรียกว่า “ทูร์นแฟร์ไอน์” (Turnverein) ซึ่งเป็นสมาคมยิมนาสติกที่นำโดยฟรีดริช ลูดวิก ยาน (Friedrich Ludwig Jahn) ผู้ฝึกสอนยิมนาสติกซึ่งใช้แนวคิดของกุทส์มูทส์ที่เชื่อว่าการฝึกฝนร่างกายจะช่วยพัฒนาจิตใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (unity) ในการก่อตั้งและผลักดันการเคลื่อนไหวของกลุ่มชาตินิยมเยอรมัน

เมื่อปรัสเซียสามารถต่อสู้จนได้รับอิสรภาพจากฝรั่งเศส ทำให้ยิมนาสติกได้รับความนิยมมากขึ้น มีความพยายามผลักดันให้บรรจุยิมนาสติกในหลักสูตรของโรงเรียน รวมทั้งการก่อตั้งสมาคมนักศึกษาที่มีแนวคิดชาตินิยมเยอรมัน (Burschenschaft) และในเวลาต่อมา ลูกศิษย์ของยานจำนวนหนึ่งก็นำยิมนาสติกเข้าไปเผยแพร่ในอเมริกา นอกจากนี้แล้ว ในช่วงเวลาเดียวกันนี้การเรียนการสอนยิมนาสติกตามแนวคิดของกุทส์มูทส์ก็ได้แพร่หลายทั้งในและนอกสถาบันการศึกษาของสวีเดนและเดนมาร์ก โดยมีจุดประสงค์ทางการทหารมากกว่าการศึกษาและสุขภาพในลักษณะใกล้เคียงกับปรัสเซียด้วยเช่นกัน (Mechikoff, 2014, pp. 147–194)

ข้อสังเกตข้างต้นชี้ให้เห็นว่าลักษณะของพลศึกษาในช่วงแรกนั้นมี

ความสัมพันธ์กับจุดประสงค์ทางการทหารและการเมือง โดยเฉพาะการให้ความสำคัญกับ “วินัย” หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงการฝึกร่างกายเพื่อควบคุมจิตใจตามแนวคิดพื้นฐานของยิมนาสติก นอกจากนี้แล้ว การแพร่หลายของระบบการศึกษาสมัยใหม่ทำให้พลศึกษายิ่งถูกให้ความสำคัญและแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว

ในด้านหนึ่ง บทความเรื่อง “Sport, Cultural Imperialism, and Colonial Response in the British Empire” ชี้ให้เห็นบทบาทของกีฬาที่มีผลในการครอบงำทางวัฒนธรรม โดยเสนอว่าเหตุที่จักรวรรดิอังกฤษ (British empire) สามารถยึดครองอินเดียได้เป็นเวลานานนั้นไม่ได้มาจากอำนาจทางการทหารหรือระบบการจัดการเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวกับการครอบงำทางวัฒนธรรมที่มีกีฬาเป็นเครื่องมือหนึ่งด้วย กล่าวคือกีฬาโดยเฉพาะคริกเก็ตที่เข้าไปในอินเดียผ่านการศึกษาสมัยใหม่รวมถึงบทบาทของศาสนาและวิธีคิดเรื่องการแพทย์สมัยใหม่เป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างคุณค่าของมาตรฐานความศรัทธาแบบตะวันตก สอนระเบียบความซื่อสัตย์ มาตรฐานวัฒนธรรมแบบอังกฤษ และความแข็งแรงแบบคริสต์ (muscular Christianity) (Stoddart, 1988, pp. 649–673)

อีกด้านหนึ่ง อรุณ อับปาดูราย (Arjun Appadurai) ก็ชี้ให้เห็นกระบวนการกลายเป็นพื้นถิ่น (indigenization) ที่คริกเก็ตในอินเดียถูกปรับเปลี่ยนลักษณะและความหมายไปให้แตกต่างจากต้นกำเนิด จนกลายเป็นหนึ่งในกลไกส่งเสริมให้เกิดความเป็นชาตินิยมอินเดีย (อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน) และมีส่วนผลักดันการเรียกร้องเอกราช (Appadurai, 1996, pp. 89–113) แม้จุดเน้นของงานทั้งสองจะดูตรงกันข้าม แต่ต่างก็ชี้ให้เห็นถึงบทบาททางการเมืองหรือการสร้างวินัยผ่านกีฬา

ช่วงที่สยามเปิดรับเอาความเป็นสมัยใหม่เข้ามานั้นก็รับเอาพลศึกษาเข้ามาด้วย โดยมีการบรรจุวิชาพลศึกษาไว้ตั้งแต่โครงการศึกษาสำหรับ

ชาติ ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) ที่เป็นแผนการศึกษาฉบับแรกของสยาม โดยมีทั้งในโรงเรียนประถมศึกษาชั้นต่ำ โรงเรียนไทยเบื้องต้นชั้นสูง และโรงเรียนไทยเบื้องกลางมัธยมศึกษา ซึ่งพลศึกษาก็ออยู่ในแผนการศึกษา มาโดยตลอด ชื่อน่าสังเกตคือหลักสูตรพลศึกษาในช่วงแรกนั้นให้ความสำคัญกับการฝึกวินัยและสัมพันธอยู่กับการทหารเป็นพิเศษ ยกตัวอย่าง เช่น ในวิชากายบริหารเมื่อ พ.ศ. 2448 ระบุไว้ว่ามีส่วนบังคับต่างๆ คือ

(ก) หัตถะเบียบเข้าแถว เดินแถว และแบ่งแถว (ข) สอนศิลปะปลิ
คือ ให้อู้จักความแม่นยำเครื่องครัดต่อคำสั่ง (ค) ดัดกายเพื่อทำ
เส้นเอ็นแข็งแรง (ง) หัดวิ่ง หัดกระโดด ในวิธีต่างๆ เพื่อซ่อมกำลัง
(จ) หัดยิมนาสติกส์ คือ หกโยนโยนไกวต่างๆ เพื่อให้ร่างกายแข็งแรง
(ฉ) หัดเป็นครูณัต คือ ให้อู้จักหน้าที่ของผู้บังคับแถว และให้อู้จัก
ลักษณะและวิธีที่จะบังคับแถวให้เป็น แล้วมีการสอบไล่ให้ประกาศ-
นียบัตรในข้อนี้เป็นพิเศษต่างหาก (ถนอมวงศ์, 2525, น. 55)

ในหลักสูตรพลศึกษา พ.ศ. 2452 มีวิชาที่เรียกว่า “วิชาทหาร” ว่าด้วยการเข้าแถว เดินแถว และดัดกาย ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อทั้งให้ร่างกายได้ผ่อนคลายจากการนั่งทำงานนานๆ และ “ฝึกหัดให้กระทำตามคำสั่งโดยว่องไว และให้อู้จักกระทำกิจร่วมกันโดยพร้อมเพรียงกัน และรู้จักฟังบังคับกันตามหน้าที่ฉันทผู้ใหญ่ผู้น้อยให้ตรง ให้จริงด้วย” นอกจากนั้น ในช่วง พ.ศ. 2456 ก็ได้มีการจัดให้มี “ห้องพลศึกษากลาง” เป็นสถานที่สำหรับสอนครูทั่วไปให้มีความรู้ทางพลศึกษา (เพื่อนำไปสอนอีกต่อ) โดยมีผู้สอนเป็นทหารจากโรงเรียนนายร้อยทหารบก (ถนอมวงศ์, 2525, น. 54–56) ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่าพลศึกษาที่เข้ามาในสยามก็มีลักษณะที่เน้นไปในทางการทหารและฝึกวินัยเช่นเดียวกัน

ประเด็นน่าสนใจของพลศึกษาในสยามอีกส่วนคือต้นแบบแผนการศึกษาที่มาจากญี่ปุ่นซึ่งพลศึกษามีมิติที่เสริมสร้างความเป็นชาตินิยมอยู่ค่อนข้างมาก (Atsuo, 2004, pp. 105–107) นับตั้งแต่แผนการศึกษาปี พ.ศ. 2445 ที่มีข้อเขียนของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี⁴ ระบุไว้ว่ามาจากการที่เจ้าตัวไปดูงานการศึกษาที่ญี่ปุ่น (สุจิตรา สุดเดิวยกุล, 2526, น. 11) ไปจนถึงในยุคของรัฐบาลคณะราษฎรที่ไปดูงานที่ญี่ปุ่นซึ่งรวมถึงระบบการศึกษาด้วย ทำให้เกิดโครงการหลายอย่างในสยาม เช่น “โครงการปลูกใจให้รักชาติ” ของกระทรวงศึกษาธิการเมื่อ พ.ศ. 2478 การสร้างสนามกีฬาแห่งชาติในปีเดียวกัน หรือการบรรจุวิชากระบี่กระบองลงไปหลักสูตรแบบเดียวกับที่ญี่ปุ่นมีการสอนเคนโด (ณัฐพล ใจจริง, 2563, น. 25)

ตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา พลศึกษาโดยเฉพาะในอเมริกาเริ่มสัมพันธ์กับกีฬาและกิจกรรมอื่นๆ นอกจากยิมนาสติกมากขึ้น ส่วนหนึ่งมาจากความนิยมในกีฬาสสมัยใหม่ที่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ (โดยเฉพาะการแข่งขันกีฬาระหว่างสถานศึกษาและลีกกีฬาอาชีพ) นอกจากนี้แล้ว ส่วนสำคัญที่สุดคือองค์ความรู้ด้านการแพทย์ที่พัฒนาขึ้นทำให้วิธีคิดเรื่องความเชื่อมโยงระหว่างร่างกายกับจิตใจในลักษณะเดิมที่เน้นวินัยเริ่มถูกตั้งคำถาม องค์ความรู้ด้านการแพทย์มีอิทธิพลในการจัดการสุขภาพมากขึ้น แนวคิดสำคัญที่มีบทบาทในวงการพลศึกษา

⁴ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีจบการศึกษาจากวิทยาลัยโบโรโรด (Borough Road College) ประเทศอังกฤษ ในช่วงที่กีฬาสสมัยใหม่กำลังแพร่หลายเป็นอย่างมากในสถานศึกษา และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเองก็เล่นกีฬาหลายชนิด จนเมื่อกลับมาสยามก็ทำงานในกระทรวงธรรมการ (ปัจจุบันคือกระทรวงศึกษาธิการ) จนได้เป็นเสนาบดี มีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตของการศึกษาสสมัยใหม่รวมถึงพลศึกษาและการกีฬาในสยาม รวมทั้งเป็นผู้แต่งเพลงกราวกีฬา

กลายมาเป็นแนวคิดเรื่องการเล่น (play) ที่เชื่อว่าการเล่นและทำกิจกรรมร่วมกันจะช่วยพัฒนาการเรียนรู้และทักษะทางสังคมของผู้เข้าร่วมได้ ทำให้กิจกรรมต่างๆ และกีฬากลายเป็นองค์ประกอบสำคัญของพลศึกษา

ต่อมาในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง หลักสูตรการศึกษาก็ได้ให้ความสำคัญกับพลศึกษามากขึ้น เนื่องจากต้องการฝึกร่างกายของพลเมืองเพื่อเตรียมพร้อมรับภาวะสงคราม ทำให้พลศึกษาในอเมริกาเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ผลต่อเนื่องดังกล่าวทำให้พลศึกษาถูกบรรจุเข้าเป็นหลักสูตรภาคบังคับตั้งแต่ ค.ศ. 1950 (Mechikoff, 2014, pp. 235–283)

สงครามเย็นหรือความตึงเครียดทางการเมืองและการแข่งขันทางอุดมการณ์ระหว่างกลุ่มประเทศสังคมนิยมและทุนนิยมที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ทางการเมืองและการเมืองทั่วโลก ในอีกด้านหนึ่งพัฒนาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็ได้รับผลกระทบอย่างน่าสนใจ นอกจากการแข่งขันเรื่องเทคโนโลยีอวกาศแล้ว กีฬาโดยเฉพาะในการแข่งขันโอลิมปิกก็เป็นอีกเวทีที่ถูกทั้งสองฝ่ายอุดมการณ์ใช้ประชันศักยภาพทั้งในและนอกสนาม

เหตุการณ์นอกสนามครั้งสำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นเมื่อโซเวียตเป็นเจ้าภาพโอลิมปิก 1980 อเมริการ่วมกับพันธมิตรอีก 64 ประเทศ (รวมถึงไทย) บอยคอตไม่เข้าร่วมแข่งขัน ขณะที่ในโอลิมปิกครั้งต่อมาเมื่อปี ค.ศ. 1984 ที่อเมริกาเป็นเจ้าภาพ โซเวียตก็ตอบโต้ด้วยการร่วมมือกับอีก 13 ประเทศ บอยคอตกลับคืน (Goldsmith, 1995, pp. 11–20) ขณะที่การแข่งขันในสนามกีฬานั้นเหรียญรางวัลและการทำลายสถิติโลกก็ถูกใช้เป็นเครื่องมือแสดงถึงศักยภาพของสองค่ายการเมือง แม้ว่าในหลายกรณีทำให้เกิดการใช้สารกระตุ้นอย่างเป็นระบบจนส่งผลกระทบต่อสุขภาพของนักกีฬา แต่อีกด้านหนึ่งก็ทำให้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของนักกีฬาพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว (Wamsley, 2002, pp. 402–402)

จุดเปลี่ยนสำคัญของพลศึกษาในอเมริกาเกิดขึ้นในช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960 หลังจากการสอนพลศึกษาได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีมาเป็นระยะเวลาหนึ่งก็เริ่มถูกตั้งข้อสงสัยกันว่าชั่วโมงเรียนพลศึกษามีมากเกินไป และที่สำคัญคือเริ่มมีการตั้งคำถามเกี่ยวกับความน่าเชื่อถือและความเป็นวิชาการขององค์ความรู้ทางพลศึกษามากขึ้น

ค.ศ. 1961 เจมส์ โคนันต์ (James Conant) ได้รับการสนับสนุนจาก คาร์เนกีคอร์ปอเรชันแห่งนิวยอร์ก (Carnegie Corporation of New York)⁵ เพื่อศึกษาการศึกษาของครูในอเมริกา และได้ผลออกมาเป็น รายงานชื่อ “The Education of America’s Teachers” ส่วนที่เกี่ยวกับพลศึกษาเสนอว่า การศึกษาเกี่ยวกับพลศึกษาในมหาวิทยาลัย (เพื่อที่จะไปเป็นครู) ยังมีมาตรฐานทางวิชาการต่ำกว่าศาสตร์อื่นๆ อย่างมนุษยศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ ชั่วโมงเรียนพลศึกษาในโรงเรียนที่กำหนดให้มีเรียนทุกวันวันละ 1 คาบเรียนก็มากเกินไปจนเบียดบังเวลาเรียนของวิชาอื่น

ต่อมา ค.ศ. 1964 แฟรงคลิน เฮนรี (Franklin Henry) นำเสนอบทความ “Physical Education: An Academic Discipline” ซึ่งนับว่าเป็นงานชิ้นสำคัญในประวัติศาสตร์วงการพลศึกษา เฮนรีเสนอมว่าพลศึกษานั้นเน้นภาคปฏิบัติเกินไปจนละเลยรากฐานทางทฤษฎีและการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ของตนเอง และเขาเสนอแนวทางให้

⁵ คาร์เนกีคอร์ปอเรชันแห่งนิวยอร์กเป็นองค์กรการกุศลเกี่ยวกับการศึกษา ก่อตั้งโดย แอนดรูว์ คาร์เนกี (Andrew Carnegie) นักธุรกิจชาวอเมริกันที่นอกจากบทบาททางธุรกิจแล้วยังก่อตั้งองค์กรการกุศลขึ้นเป็นจำนวนมาก ในลักษณะเดียวกันกับจอห์น ร็อกกี้เฟลเลอร์ (John Rockefeller)

พลศึกษาให้ความสำคัญกับการศึกษาทางวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะสรีรวิทยาการออกกำลังกาย (exercise physiology) มากขึ้น ซึ่งข้อเสนอนี้ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนครั้งสำคัญต่อพลศึกษา หันมาให้ความสำคัญกับแนวคิดจิตวิทยาการเรียนรู้ และการศึกษาทางสรีรวิทยาซึ่งพัฒนามาเป็นวิทยาศาสตร์การออกกำลังกาย (exercise science) ในเวลาต่อมา (Mechikoff, 2014, pp. 280–286)

จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว แม้ว่าสถานศึกษาจำนวนหนึ่งยังคงรูปแบบของพลศึกษาแบบเดิมเอาไว้ แต่อีกส่วนหนึ่งนั้นก็ทำให้เกิดการเติบโตของวิธีศึกษาการออกกำลังกายและกีฬาจากฐานของวิทยาศาสตร์ เกิดคณะหรือภาควิชาในมหาวิทยาลัยและสมาคมต่างๆ ที่มุ่งศึกษาเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกาย (sport and exercise science) เพิ่มมากขึ้น โดยสมาคมวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกายแห่งสหราชอาณาจักร (British Association of Sport and Exercise Sciences) ได้ให้ความหมายของวิทยาศาสตร์การกีฬาและการออกกำลังกายไว้ว่าเป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษากีฬาและการออกกำลังกายภายใต้องค์ความรู้ของศาสตร์ต่างๆ คือ ชีวกลศาสตร์ (biomechanics) สรีรวิทยา (physiology) และจิตวิทยา (psychology) รวมถึงอธิบายความแตกต่างระหว่างวิทยาศาสตร์การออกกำลังกายกับวิทยาศาสตร์การกีฬา (sport science) ไว้ว่า วิทยาศาสตร์การออกกำลังกายมุ่งเน้นใช้องค์ความรู้ข้างต้นในการศึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตผ่านการออกกำลังกาย ส่วนวิทยาศาสตร์การกีฬาก็ใช้องค์ความรู้ในกลุ่มเดียวกัน แต่ต่างไปที่จะจำเพาะเจาะจงไปที่การพัฒนา นักกีฬาเพื่อให้ได้ศักยภาพสูงสุด (British Association of Sport and Exercise Sciences, n.d.)

จากความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้วงการกีฬาพยายามพัฒนา

ศักยภาพของนักกีฬาโดยใช้องค์ความรู้จากศาสตร์ต่างๆ มากขึ้น ซึ่งไม่ได้หมายถึงแค่วิทยาศาสตร์สุขภาพแต่ยังรวมไปถึงสังคมศาสตร์ และศาสตร์ประยุกต์ต่างๆ ด้วย ยกตัวอย่างเช่น ในวงการพลศึกษาไทยเองก็เริ่มให้ความสนใจวิทยาศาสตร์การกีฬามาตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 และปี พ.ศ. 2536 มีการตีพิมพ์หนังสือรวมบทความชื่อ *แนวคิดและทิศทางของวิทยาศาสตร์การกีฬาในประเทศไทย* (ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร, บรรณาธิการ, 2536) ซึ่งประกอบไปด้วยบทความที่กล่าวถึงกีฬาโดยแบ่งหมวดหมู่ออกเป็นศาสตร์ต่างๆ ได้แก่ สรีรวิทยาการออกกำลังกาย จิตวิทยาการกีฬา กีฬาเวชศาสตร์ โภชนาศาสตร์การกีฬา วิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีการกีฬา สังคมวิทยาการกีฬา⁶ และวิทยาการจัดการการกีฬา

การเปลี่ยนมุมมองจากพลศึกษาที่เน้นการควบคุมผ่านวินัยมาสู่วิทยาศาสตร์การกีฬาที่พยายามใช้ความรู้จากหลากหลายศาสตร์เพื่อพัฒนาศักยภาพหรือ “การก้าวไปข้างหน้า” ของนักกีฬานี้ส่งผลให้ศักยภาพของนักกีฬาพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากการทำลายสถิติของกีฬาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าศักยภาพของนักกีฬานั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับนักกีฬาเพียงฝ่ายเดียว แต่สัมพันธ์อยู่กับองค์ความรู้ของศาสตร์ต่างๆ ด้วย หรือกล่าวอีกแบบก็คือวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์การกีฬาเผยให้เห็นว่าศักยภาพของนักกีฬาไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวมนุษย์ (ผู้เป็นนักกีฬา) เพียงฝ่ายเดียว แต่เป็นผลมาจาก

⁶ น่าสนใจว่ามีบทความชื่อ “สังคมวิทยาการกีฬา: อีกแง่มุมหนึ่งของวิทยาศาสตร์การกีฬา” (โดยผู้เขียนคือ ชัชชัย โกมารทัต ที่ขณะนั้นดำรงตำแหน่งเป็นอาจารย์อยู่ที่ภาควิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ตั้งแต่ก่อนที่จะมีงานเขียนเกี่ยวกับสังคมวิทยาการกีฬานักสังคมวิทยาไทยเป็นเวลานาน

มนุษย์ องค์ความรู้ เทคโนโลยี หรือสิ่งอื่นๆ ที่ประกอบกันเข้ามา ในแง่
นี้ร่างกายของนักกีฬาจึงเป็นศูนย์รวมของปฏิบัติการต่างๆ ที่เรียกรวมม
มองในการศึกษาที่ไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงศาสตร์ใดศาสตร์เดียว

นักกีฬาไชบอร์กกับความท้าทายของสังคมวิทยา และมานุษยวิทยากีฬา

การศึกษากีฬาจากมุมมองทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาปรากฏ
ขึ้นอย่างชัดเจนในประมาณทศวรรษ 1960–1970 คณะกรรมการสังคม-
วิทยากีฬานานาชาติ (International Committee for the Sociology of
Sport) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1965⁷ ขณะที่องค์กรทางมานุษยวิทยาที่มี
ส่วนในการศึกษามานุษยวิทยากีฬามีครั้งแรกคือสมาคมมานุษยวิทยา
เพื่อศึกษาการเล่น (The Anthropological Association for the Study
of Play) ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1974 (Malcolm, 2012, p. 16; Sands,
2002, p. 5) ประเด็นศึกษาที่ได้รับความนิยมในแวดวงสังคมวิทยากีฬา
(โดยเฉพาะในอังกฤษ) ช่วงคริสต์ทศวรรษ 1960–1980 คือประเด็นว่า
ด้วยความรุนแรงในฟุตบอล (Giulianotti, 1999, pp. 39–50) ขณะที่
มานุษยวิทยากีฬานั้น นอกจากการศึกษาการเล่นและพิธีกรรมรวม
หมู่ที่ทั้งให้ความสนใจโดยตรงและเป็นส่วนหนึ่งในงานศึกษาประเด็น
อื่นๆ ที่ปรากฏมาตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 แล้ว งานที่มุ่งศึกษากีฬา
สมัยใหม่โดยตรงในช่วงแรกน่าจะจัดได้ว่าเป็นการศึกษาที่พยายาม
ทำความเข้าใจการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกีฬาสสมัยใหม่กับ

⁷ ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมสังคมวิทยากีฬานานาชาติ (International Sociology of Sport Association)

วัฒนธรรมดั้งเดิมของสังคมต่าง ๆ⁸

นอกจากนั้นแล้ว แม้ความสนใจที่สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามีต่อกีฬาก็จะมีปริมาณมากขึ้นแต่ก็กระจัดกระจายไปตามสถานการณ์และแนวโน้มความสนใจทางทฤษฎีของแต่ละช่วงเวลา ไม่ต่างกับภาพรวมของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาโดยทั่วไป กระทั่งงานศึกษาว่าด้วยกีฬาโดยเน้นที่ไปร่างกายก็ดูจะมุ่งเน้นความสนใจไปที่ร่างกายในมิติอื่นนอกจากกายภาพเป็นหลัก (Besnier & Brownell, 2102, pp. 443–459) จนดูราวกับว่าร่างกายที่นักสังคมวิทยาและนักมานุษยวิทยาสนใจนั้นมีเพียงแค่ “ร่างกายวัฒนธรรม” จนละเลย “ร่างกายกายภาพ” ไปเสีย ขณะที่งานศึกษาทางสังคมวิทยาหรือมานุษยวิทยาในประเด็นอื่นๆ ได้ตั้งคำถามต่อการ “ผ่าธรรมชาติเป็นสอง” หรือกระทั่งสถานะความเป็นศาสตร์ไปแล้ว (จันทน์ เจริญศรี, 2559, น. 18–41)

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้เขียนจึงเห็นว่าการศึกษาทางสังคมวิทยากีฬาและมานุษยวิทยากีฬาที่ผ่านมานั้นยังไม่อาจสร้างประเด็นเฉพาะของตัวเองและยังไม่สามารถเปิดประเด็นศึกษาใหม่ๆ ได้ โดยเฉพาะจากความสนใจเฉพาะร่างกายวัฒนธรรมจนละเลยร่างกายกายภาพไป ทั้งที่กีฬาเป็นพื้นที่ซึ่งร่างกายถูกท้าทายและทดลองอย่างซ้ำแล้วซ้ำเล่า ดังนั้นแล้ว ในส่วนสุดท้ายของบทความนี้จึงขอย้อนกลับไปพิจารณากรณีการเข้าร่วมแข่งโอลิมปิกของออสการ์ พิสทอเรียส อีกครั้งเพื่อชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การกีฬาคะช่วยให้ทั้งสังคมวิทยาและมานุษยวิทยากีฬาสามารถเปิดมุมมองศึกษา

⁸ ยกตัวอย่างเช่นงานของ เจ. อาร์. ฟ็อกซ์ (J. R. Fox, 1961, pp. 9–16) และจอร์จ เมลช์ (George Gmelch, 1972, pp. 128–137) ซึ่งศึกษาความเชื่อที่ปรากฏในการเล่นเบสบอลของชาวอเมริกันพื้นเมือง

ใหม่ๆ ให้กับสาขาวิชาได้

ประเด็นแรก มุมมองต่อร่างกายที่เปลี่ยนไปตั้งแต่ยุคพลศึกษาที่ใช้กีฬาเพื่อฝึกวินัยจนถึงยุควิทยาศาสตร์การกีฬามุ่งพัฒนาศักยภาพความน่าสนใจในกรณีของฟิสทอเรียสอยู่ที่ว่า การยอมหรือไม่ยอมให้เขาได้สิทธิ์แข่งโอลิมปิกนั้นสะท้อนให้เห็นว่าวงการกีฬามองร่างกายมนุษย์ในลักษณะใด แม้ว่าการตัดสินใจของ IAAF กับศาลอนุญาโตตุลาการกีฬาก็เป็นไปในทางตรงข้ามกัน แต่ประเด็นหลักที่ทั้งสององค์กรใช้ตัดสินข้อพิพาทนี้คือการพิจารณาว่าชาวเทียมที่ฟิสทอเรียสใส่ นั้นช่วยให้เขาได้เปรียบนักวิ่งคนอื่นหรือไม่ ในแง่นี้หมายความว่า “นักกีฬา” ไม่ได้เท่ากับร่างกายโดยธรรมชาติของมนุษย์เท่านั้น แต่เป็นร่างกายที่ทำงานร่วมกับสิ่งอื่นด้วย

ผู้เขียนเสนอว่ามุมมองในลักษณะนี้ช่วยเปิดความเป็นไปได้ใหม่ให้กับการศึกษาร่างกายของนักกีฬา โดยเฉพาะร่างทางกายภาพ เพราะเอาเข้าจริงแล้วนักกีฬาก็ไม่ได้เท่ากับมนุษย์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นมนุษย์ที่ทำงานร่วมกับอุปกรณ์กีฬาจึงจะสามารถแข่งขันกีฬาได้ ยกตัวอย่างเช่น มนุษย์ไม่สามารถแข่งเทนนิสโดยปราศจากแร็กเกต ในแง่นี้นักเทนนิสจึงหมายถึงมนุษย์ที่ทำงานร่วมกับแร็กเกตรวมถึงอุปกรณ์อื่นยิ่งไปกว่านั้น ความเปลี่ยนแปลงของแร็กเกตยังส่งผลต่อวิธีการเล่นของนักเทนนิสด้วย เช่นพัฒนาการของเทคโนโลยีที่ทำให้แร็กเกตตีได้แรงขึ้น ทำให้ปัจจุบันนักเทนนิสระดับโลกเกือบทั้งหมดมักจะเล่นด้วยการตีจากท้ายสนาม จนวิธีการเล่นแบบ “เสิร์ฟแล้ววอลเลย์” (serve and volley) ที่เคยได้รับความนิยมในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 แทบจะหายไปจากการแข่งขันเทนนิส ในแง่นี้นักกีฬาจึงมีลักษณะเป็นไซบอร์ก (cyborg) ทั้งในแง่ความหมายดั้งเดิมของคำที่หมายถึงร่างกายมนุษย์ที่ทำงานร่วมกับเครื่องจักรหรือสิ่งอื่นนอกจากนั้น และในอีกแง่หนึ่งคือ

วิธีคิดเรื่องไซบอร์กตามที่ตอนนา ฮาราเวย์ (Donna Haraway, 1991, pp. 149–181) ได้ตั้งคำถามต่อการแบ่งขาดระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรม และเสนอให้พิจารณามนุษย์ที่ไม่ได้เป็นสารัตถะตายตัวหรือเป็นองค์ประธาน (subject) เพียงฝ่ายเดียว แต่หลอมรวม ดำรงอยู่ และทำงานร่วมกับสิ่งอื่นเสมอ ซึ่งเมื่อพิจารณาไปยังร่างกายของนักกีฬาแล้ว จะทำให้เห็นตัวแสดงอื่นที่ปฏิบัติอยู่รายรอบ และร่วมสร้างร่างกายของนักกีฬาขึ้นมา ยกตัวอย่างเช่น ร่างกายของนักเทนนิสปัจจุบันที่ลักษณะทางกายภาพและกล้ามเนื้อต่างไปจากเดิมเพื่อรองรับวิธีการเล่นที่เปลี่ยนไปก็สะท้อนถึงเทคโนโลยี สังคม หรือวัฒนธรรมที่เปลี่ยนไปได้

ประเด็นที่สอง พัฒนาการทางเทคโนโลยีของวิทยาศาสตร์การกีฬาที่ทำให้เกิดการปรับปรุงไปจนถึงดัดแปลงร่างกายนักกีฬาให้มีศักยภาพมากขึ้นในระดับที่ทำนายต่อการนิยามความหมายของร่างกายโดยธรรมชาติ ขาเทียมที่พิสทอเรียสใช้ถูกผลิตขึ้นมาโดยเทคโนโลยีระดับสูงของออสเซอร์ (Össur) บริษัทผลิตอุปกรณ์ทางการแพทย์และอวัยวะเทียม โดยพิสทอเรียสได้ร่วมทดสอบกับทีมวิจัยและพัฒนาของออสเซอร์จนปรับปรุงเป็นขาเทียมที่เขาใช้ที่ชื่อว่า “Flex-Foot Cheetah” ขาเทียมนี้ผลิตจากการใช้เส้นใยคาร์บอนมาซ้อนทับกันประมาณ 30–90 ชั้น ทำให้มีความแข็งแรง ยืดหยุ่น และน้ำหนักเบา (McHugh, 2007) หรือกรณีที่ผู้ผลิตสินค้ากีฬา Speedo ร่วมกับองค์การบริหารการบินและอวกาศแห่งชาติหรือ “นาซา” (National Aeronautics and Space Administration: NASA) ใช้เทคโนโลยีระดับสูงผลิตชุดว่ายน้ำรุ่น LZR Racer ที่มีประสิทธิภาพสูงมาก ทำให้เกิดการทำลายสถิติโลกหลายครั้งจนสหพันธ์ว่ายน้ำระหว่างประเทศ (Fédération internationale de natation) ต้องปรับเปลี่ยนกฎ (NASA, 2012)

เทคโนโลยีใหม่ๆ จากวงการกีฬานี้ก่อให้เกิดคำถามต่อการนิยาม

ความหมายของความเป็นมนุษย์ และเมื่อมุมมองต่อขอบเขตความเป็นมนุษย์เปลี่ยนไปก็ย่อมส่งผลให้มุมมองต่อการศึกษาชีวิตทางสังคมของมนุษย์เปลี่ยนไปด้วย นอกจากนี้แล้ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเหล่านี้ก็ยิ่งจะส่งผลต่อมนุษย์ทั่วไปทั้งทางตรงและทางอ้อมแบบเดียวกับที่เทคโนโลยีทางการทหารในอดีตจำนวนมากกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคที่อุตสาหกรรมกีฬามีขนาดใหญ่และมีการลงทุนจำนวนมาก ในแง่นี้การศึกษาเทคโนโลยีทางการกีฬาและร่างกายของนักกีฬาก็อาจเผยให้เห็นถึงความเป็นไปได้และอนาคตของร่างกายมนุษย์ได้

ประเด็นที่สาม ซึ่งต่อเนื่องมาจากสองประเด็นแรก พัฒนาการขององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การกีฬาที่ทำให้การทดสอบสามารถเป็นไปได้อย่างละเอียดขึ้นจนท้าทายต่อการจัดจำแนกแบบเดิม การตัดสินข้อพิพาทในกรณีของพิสทอเรียสนั้นวางอยู่บนการพิจารณาความเสมอภาคจากการใช้ขาเทียม ข้อมูลสำคัญที่ทั้ง IAAF กับศาลอนุญาโตตุลาการกีฬาใช้พิจารณากรณีนี้มาจากการทดสอบของนักวิทยาศาสตร์การกีฬา การทดสอบของ IAAF นั้นใช้การศึกษาจากนักชีวกลศาสตร์ซึ่งพบว่าการใช้ขาเทียมของพิสทอเรียสทำให้เขาใช้พลังงานน้อยกว่านักวิ่งปกติในระดับความเร็วเท่ากัน และยิ่งวิ่งระยะไกลยิ่งส่งผลมากขึ้น

ขณะที่ศาลอนุญาโตตุลาการกีฬาซึ่งตัดสินบนฐานเดียวกัน (โดยปฏิเสธคำร้องหนึ่งของพิสทอเรียสที่ร้องเรียนว่าการตัดสินของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลนั้นเป็นการเลือกปฏิบัติ) ได้ตัดสินเพิกถอนการตัดสินทิ้งลงแข่งขัน โดยให้เหตุผลว่าการทดสอบของ IAAF นั้นยังไม่ได้พิจารณาความเป็นไปได้อย่างสมดุล (not met its “on the balance of probability”) เพราะแม้ว่าขาเทียมของพิสทอเรียสจะทำให้เขาใช้พลังงานน้อยกว่าเมื่อวิ่งด้วยความเร็วสูงสุด แต่ก็ทำให้เขาต้องใช้พลังงานมากกว่า

ในช่วงออกตัวด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงถือว่ายังไม่มีหลักฐานทางชีวกลศาสตร์เพียงพอที่จะระบุว่า Flex-Foot Cheetah ทำให้เขาได้เปรียบกว่านักวิ่งอื่น (Hunter, Rivkin, & Rochat, 2008)

ไม่ว่าผลการตัดสินจะออกมาอย่างไร การทดสอบในลักษณะนี้จะเป็นไปไม่ได้ถ้าปราศจากองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การกีฬาที่มากพอ ซึ่งการทดสอบนี้ทำให้สามารถจัดจำแนกได้ว่าขาเทียมหรืออุปกรณ์นั้นจะเป็นที่ยอมรับได้หรือไม่ หรืออย่างไรในกรณีของแคสเตอร์ เซเมนย่า (Caster Semenya) นักกรีฑาที่ถูกตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเพศจนต้องมีการทดสอบระดับฮอร์โมน และ IAAF ออกกฎจำกัดระดับฮอร์โมนของนักกีฬา จนเกิดข้อถกเถียงเรื่องความเสมอภาค (มติชนออนไลน์, 2563) องค์ความรู้หรือกระทั่งการตั้งคำถามต่อการทดสอบและจัดจำแนกนี้จึงอาจเป็นอีกความรู้สำคัญสำหรับการศึกษาสังคมและมนุษย์ต่อไป

หากนักสังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์สามารถศึกษาวรรณกรรมเสมือนเป็นพรหมแดนทดลองของแนวคิดทางสังคม บทความนี้เสนอว่า หากนักสังคมวิทยาหรือนักมานุษยวิทยา ก็สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์การกีฬา โดยเฉพาะการศึกษาร่างกายภาพของนักกีฬามาทำงานร่วมกับแนวคิดทางสังคมโดยไม่แยกขาดระหว่างร่างกายภาพกับร่างกายวัฒนธรรมได้ก็น่าจะช่วยให้สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาสามารถศึกษากีฬาโดยมองร่างกายของนักกีฬาในฐานะที่เป็นพรหมแดนทดลองว่าด้วยร่างกายได้ ไม่ว่าจะเป็นการก้าวข้ามสิ่งที่เรียกกันว่าศาสตร์หรือย้อนกลับไปพัฒนาวงมองค์ความรู้อย่างที่เคยเป็นมาก่อนหน้า ร่างกายของนักกีฬาก็น่าจะเป็นพื้นที่ทางการศึกษาอีกพื้นที่หนึ่งที่น่าสนใจ

รายการอ้างอิง

- จันทน์ เจริญศรี. (2559). ศาสตร์ อศาสตร์: เข้ามาข้างนอก ออกไปข้างใน. ใน จันทน์ เจริญศรี (บ.ก.). *ศาสตร์ อศาสตร์: เข้ามาข้างนอก ออกไปข้างใน* (น. 18–41), กรุงเทพฯ: พารากราฟ.
- ณัฐพล ใจจริง. (2563). คณะราษฎรเยือนแดนชากรุงระ: การแสวงหาตัวแบบการ “สร้างชาติ” ภายหลังการปฏิวัติ 2475. *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์*, 7(2), 1–33. doi: 10.14456/thammasat-history.2020.7.
- ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร. (2525). *พัฒนาการของพลศึกษาในประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2325–2525*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย ฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถนอมวงศ์ กฤษณ์เพ็ชร. (บ.ก.). (2536). *แนวคิดและทิศทางของวิทยาศาสตร์การกีฬาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มติชนออนไลน์. (2563, 9 กันยายน). เซเมเนีย สุดผิตหวังแพ้อุทธรณ์ กรณีถูกจำกัดระดับฮอร์โมนนักวิ่งหญิง. *มติชนออนไลน์*. สืบค้นจาก https://www.matichon.co.th/sport/sport-inter/news_2341354.
- สุจิตรา สุดเดี่ยวไกล. (2526). บทสำรวจชีวิตและผลงานของครูเทพ. ใน ชลวิธา สัตยวิวัฒนา (บ.ก.), *ครูเทพ* (น. 1–22). กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- Angelova-Igova, B. (2016). The body-machine: From Michael Phelps to Oscar Pistorius. In H. L. Reid & E. Moore (Eds.), *Reflecting on modern sport in ancient olympia: Proceedings of the 2016 meeting of the International Association for the Philosophy of Sport at the International Olympic Academy* (pp. 81–94). Sioux City, IA: Parnassos Press.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Atsuo, S. (2004). School sport, physical education and the development of football culture in Japan. In W. Manzenreiter & J. Horne (Eds.), *Football goes East: Business, culture and the people's game in China, Japan and South Korea* (pp. 102–116). New York: Routledge.
- Besnier, N., & Brownell, S. (2012). Sport, modernity, and the body. *Annual Review of*

- Anthropology*, 41, 443–459. doi: 10.1146/annurev-anthro-092611-145934.
- British Association of Sport and Exercise Sciences. (n.d.). *About sport and exercise science*. Retrieved from https://www.bases.org.uk/space-about_us-about_sport__execise_science.html.
- Elias, N. (2008/1986). Introduction. In E. Dunning (Ed.), *Quest for excitement: Sport and leisure in the civilising process* (pp. 3–43). Dublin: University College Dublin Press.
- Fox, J. R. (1961). Pueblo baseball: A new use for old witchcraft. *The Journal of American Folklore*, 74(291), 9–16. doi: 10.2307/538196.
- Gmelch, G. (1972). Magic in professional baseball. In G. P. Stone (Ed.), *Games sport and power* (pp. 128–137). New Brunswick, NJ: Dutton.
- Goldsmith, M. (1995). Sporting boycotts as a political tool. *The Australian Quarterly*, 67(1), 11–20. doi: 10.2307/20635801.
- Giulianotti, R. (1999). *Football: A sociology of the global game*. Cambridge: Polity Press.
- Guttmann, A. (1978). *From ritual to record: The nature of modern sport*. New York: Columbia University Press.
- Haraway, D. (1991). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. London: Routledge.
- Henne, K. (2014). The “science” of fair play in sport: Gender and the politics of testing. *Signs*, 39(3), 787–812. doi: 10.1086/674208.
- History.com Editors. (2020). Oscar Pistorius becomes the first amputee runner to compete at the Olympics. *HISTORY*. Retrieved from <https://www.history.com/this-day-in-history/oscar-pistorius-becomes-the-first-amputee-runner-to-compete-at-the-olympics>.
- Hunter, M, Rivkin, D. W., & Rochat, J. (2008). *Arbitration CAS 2008/A/1480 Pistorius v/IAAF 14*. Retrieved from <http://jurisprudence.tas-cas.org/Shared%20Documents/1480.pdf>.
- Lindstrom, S. (2020). Oscar Pistorius. *Britannica*. Retrieved from <https://www.britannica.com/biography/Oscar-Pistorius>.
- Malcolm, D. (2012). *Sport and sociology*. London: Routledge.
- McHugh, J. (2007, March 1). *Blade Runner*. Retrieved from <https://www.wired.com/2007/03/blade/>.

- Mechikoff, R. A. (2014). *A history and philosophy of sport and physical education: From ancient civilization to the modern world* (6th ed.). New York: McGraw-Hill.
- NASA. (2012, October 31). *Record breaking benefits*. Retrieved from https://www.nasa.gov/offices/oct/home/tech_record_breaking.html.
- Pickup, O. (2012, July 16). London 2012 Olympics: Games legend Michael Johnson believes Oscar Pistorius has an “unfair advantage”. *The Telegraph*. Retrieved from <https://www.telegraph.co.uk/sport/olympics/athletics/9405113/London-2012-Olympics-Games-legend-Michael-Johnson-believes-Oscar-Pistorius-has-an-unfair-advantage.html>.
- Stoddart, B. (1988). Sport, cultural imperialism, and colonial response in the British empire. *Comparative Studies in Society and History*, 30(4), 649–673.
- Sands, R. R. (2002). *Sport ethnography*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Swartz, L., & Watermeyer, B. (2008). Cyborg anxiety: Oscar Pistorius and the boundaries of what it means to be human. *Disability & Society*, 23(2), 187–190. doi: 10.1080/09687590701841232.
- Wamsley, K. B. (2002). The global sport monopoly: A synopsis of 20th century Olympic politics. *International Journal*, 57(3), 395–410. doi: 10.2307/40203675
- Youngblood, D. (2007). Interdisciplinary studies and the bridging disciplines: A matter of process. *Journal of Research Practice*, 3(2), Article M18.